

Гуманізація навчально-виховного процесу:
Збірник наукових праць / [За заг. ред. проф.
В.І.Сипченка]. – Вип. LXXI. – Словянськ :
ДДПУ, 2015. – 336 с. – С. – 305 – 310.

Ларіонова Н.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”*

УДК 37.013.42+371.134

**УМОВИ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

У статті обґрунтовуються умови формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. Виділені сутнісні характеристики суб'єктності. Обґрунтована актуальність формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів з урахуванням феноменологічного змісту професії.

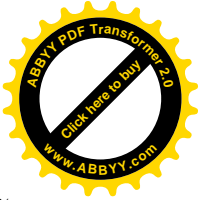
Ключові слова: *умови, формування, суб'єктність, соціальний педагог, професійна підготовка.*

Ларионова Н.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной работы ГУ
„Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”*

**УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СУБЪЕКТНОСТИ БУДУЩИХ
СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ**

В статье обосновываются условия формирования субъектности будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки. Определены существенные характеристики субъектности. Обоснована актуальность формирования субъектности будущих социальных педагогов с учетом феноменологического содержания профессии.

Ключевые слова: условия, формирование, субъектность, социальный педагог, профессиональная подготовка.

Larionova N.

candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of social work, Public institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”

CONDITIONS OF FORMATION OF SUBJECTIVITY FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article describes the conditions for the formation of subjectivity future social workers in the process of professional training. Defined the essential characteristics of subjectivity. The urgency of the formation of subjectivity future social workers with regard to the phenomenological content of the profession.

Key words: conditions, formation, subjectivity, social worker, professional training

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Ускладнення соціальної ситуації в Україні загострює глобальну проблему – збереження основного капіталу, який забезпечить подолання кризи й прогресивний розвиток нашого суспільства, – людського. Відтак, необхідно забезпечити якісну підготовку фахівців тих професій, які мають до вирішення цієї проблеми безпосереднє відношення.

Серед таких професій чи не найперше місце займає професія соціального педагога. Та сучасний стан професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів характеризує недостатність уваги до формування в студентів певних характеристик особистості як самостійного професійного інструментарію. Це актуалізує розробку теоретико-методологічних засад формування в майбутніх фахівців необхідних для якісного виконання

соціального замовлення складних інтегративних утворень особистості, у тому числі суб'єктності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема суб'єктності людини незалежно від професійної діяльності досліджується багатьма психологами, філософами, серед яких К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, М. Боришевський, А. Брушлинський, К. Вазіна, А. Деркач, М. Дьяченко, В. Лекторський, А. Леонт'єв, А. Осніцький, В. Петровський, С. Рубінштейн, Е. Сайко, В. Чернобровкін, Г. Щедровицький та ін.

Різні аспекти суб'єктності педагога та майбутніх педагогів у професійній діяльності досліджувалися в роботах О. Анісімова, К. Бакланова, Г. Бізяєвої, Л. Гапоненко, І. Зимньої, С. Кашлева, Н. Кузьминої, О. Пехоти, А. Маркової, Л. Мітіна, В. Сластьоніна, І. Семенова, І. Якиманської та ін.

У той же час залишається недослідженою проблема формування суб'єктності соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета нашої статті – обґрунтування умов формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У своїх дослідженнях К. Абульханова-Славська, В. Лекторський, В. Петровський, О. Пехота, Л. Подимова, В. Сластьонін та ін. до провідних характеристик суб'єкта діяльності відносять активність і дієвість людини, що виявляються в єдності цілепокладання й цілездійснення, а суб'єктність розглядається як здатність людини внести нове в навколишню дійсність і власний внутрішній світ [1; 8; 9].

Аналіз досліджень вищезазначених авторів дозволяє в якості сутнісних характеристик суб'єктності виділити здатність особистості до самостійного, автономного ініціювання, керування, оцінки та особистого самовизначення в процесі діяльності.

Цю здатність визначають такі чинники: свобода в прийнятті рішень, відповідальність за вибір рішення, творче перетворення ситуації, на яку спрямована діяльність, накопичення індивідуального досвіду взаємодії з іншими суб'єктами діяльності у вирішенні завдань, перенесення досвіду діяльності [8].

З урахуванням феноменологічного змісту професії, підготовка майбутніх соціальних педагогів як кінцевий результат передбачає формування готовності до виконання соціально-доцільної діяльності, що змінює соціальний світ людини й максимально мобілізує потенціал кожної людини для рішення найскладніших проблем, адекватної реакції на зміни в суспільстві. Відтак, неповторність і самотність кожного індивіда як об'єкта соціально-педагогічного впливу, необхідність його перетворення на суб'єкта, здатного до самотворення й життєтворчості, вимагають сформованості суб'єктності в самого соціального педагога.

Це завдання ускладнюється тим, що в процесі професійної підготовки майбутній соціальний педагог є студентом, тобто об'єктом системи педагогічних впливів. Отже, постає необхідність впровадження в навчально-виховний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі викладач-студент на засадах перерозподілу ролей між ними.

З нашої точки зору, саме зміщення ролі викладача з керівної, координуючої, спрямовуючої позицій на корегуючу, звільняє ці позиції для студента, що відповідає високому рівні індивідуалізації праці соціального педагога, у силу чого він виступає управлінцем і по відношенню до себе, як до суб'єкта праці, і по відношенню до індивіда як до об'єкта соціально-педагогічного впливу. Це ставить студента в ситуації вибору й відповідальності за процес та результат своєї діяльності, що, з точки зору сучасних дослідників, і стимулює процес формування суб'єктності особистості.

Отже, першою умовою формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки є впровадження в навчально-виховний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студента, активне опанування студентом керівною, координуючою, спрямовуючою ролями, що абсолютно відповідає позиції професіонала в соціально-педагогічній взаємодії.

В обґрунтуванні наступної умови формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки ми виходимо з позиції В. Петровського, який виділяє в якості характеристики, ознаки суб'єктності володіння рефлексією, тобто володіння своїм майбутнім образом, оскільки самовідтворення передбачає існування образу самого себе [9, с. 14].

Спираючись на дослідження інтелектуального феномену педагогічної рефлексії (А. Бізяєва, В. Кривошеев, І. Семенов) [10; 11], ролі рефлексії в отриманні педагогічного знання (К. Вазіна, Б. Вульф, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, Г. Щедровицький) [5; 14], у наданні педагогічному мисленню дієвості й операціональності (О. Анісімов, Ф. Терегулов) [2], в орієнтуванні суб'єкта на соціально й особистісно значимі цінності (А. Кір'якова) [7], у становленні вмінь рефлексивного відношення до свого „Я” (Д. Мезіров, І. Семенова) [12], у саморегуляції й корекції професійної поведінки (М. Боришевський, Л. Гапоненко) [4; 6], у здійсненні творчого саморозвитку особистості (Р. Тур) [13], у формуванні професійної самосвідомості (К. Бакланов) [3], ми формуємо наступні, принципові для нашого дослідження, позиції:

- педагогічна рефлексія як внутрішній механізм саморозвитку й професійного росту студентів сприяє поновленню ціннісних орієнтацій, прагнень, способів діяльності, уявлень про себе, ставлення до себе, стає способом руху студента до суб'єктності, яка в будь-якій професії відображає ставлення фахівця до себе як до свідомого творчого діяча,

джерела й першопричини перетворень, предмета діяльності й особистісних самозмін;

- у педагогічному процесі рефлексія виконує наступні функції: проектувальну (проектування й моделювання діяльності учасників педагогічного процесу); організаторську (організація найбільш ефективних способів взаємодії в спільній діяльності); комунікативну (як умова продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу); смислоутворювальну (формування усвідомленості діяльності й взаємодії); мотиваційну (визначення спрямованості спільної діяльності учасників педагогічного процесу на результат); корекційну (спонукання до зміни у взаємодії й діяльності);

- рефлексія виступає механізмом побудови й функціонування професійної самосвідомості соціального педагога як системи, зумовленої трьома взаємозалежними підсистемами: когнітивної („Я-розуміння”), афективної („Я- ставлення”) і поведінкової („Я-поведінка”).

Отже, другою умовою формування суб’єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки є активізація педагогічної рефлексії студента, навчання його цілеспрямованому, усвідомленому використанню рефлексивних механізмів.

Виділені нами умови виступають у взаємодії як система. Включення студентів у навчально-виховний процес як активних суб’єктів діяльності є необхідною передумовою творчого професійного саморозвитку, освоєння досвіду освітньої й професійної діяльності. Активізація суб’єкт-суб’єктних відносин викладач-студент є основною умовою формування професійної педагогічної рефлексії, як активної дослідницької позиції стосовно своєї діяльності й себе як її суб’єкта з метою конструктивного перетворення професійної діяльності й подальшого самовдосконалення.

У свою чергу, саме педагогічна рефлексія є внутрішнім механізмом усвідомлення студентом себе як суб’єкта не тільки власне соціально-

педагогічної діяльності, а й суб'єкта, який самостійно й цілеспрямовано здійснює процес творення, самозміни себе як особистості й професіонала.

Висновки. Умовами формування суб'єктності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки є:

- впровадження в навчально-виховний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студента, активне опанування студентом керівною, координуючою, спрямовуючою ролями, що абсолютно відповідає позиції професіонала в соціально-педагогічній взаємодії;

- активізація педагогічної рефлексії студента, навчання його цілеспрямованому, усвідомленому використанню рефлексивних механізмів.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
2. Анисимов О. С. Акмеологические основы рефлексивной самоорганизации педагога: творчество и культура мышления : автореф. дис. на соискание уч. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.13 „Психология развития, акмеология (психологические науки)” / О. С. Анисимов. – М. : МГУ, 1994. – 53 с.
3. Бакланов К. В. Формирование основ самосознания социального педагога в процессе профессиональной подготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Бакланов Константин Владимирович. – М., 1998. – 180 с.
4. Боришевський М. Й. Психологічні детермінанти особистісної саморегуляції поведінки / М. Й. Боришевський // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні, 1992-2002 рр. Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія наук України. – Ч. I. – Харків : ОВС, 2002. – С. 516 – 527.

5. Вазина К. Я. Природно-рефлексивная технология саморазвития человека: [монография] / К. Я. Вазина. – М. : Изд-во Гос. ун-та печати, 2002. – 145 с.
6. Гапоненко Л. Развитие рефлексии как психологического механизма коррекции профессиональной поведенки у педагогическом спілкуванні / Л. Гапоненко // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 14 – 16.
7. Кирьякова А. В. Теория ориентации личности в мире ценностей : [Монография] / А. В. Кирьякова. – Оренбург : Издательско-полиграфический комплекс „Южный Урал”, 1996. – 188 с.
8. Лекторский В. А. Субъект. Объект. Познание / В. А. Лекторский. – М. : Наука. 1980. – 358 с.
9. Петровский В. А. Индивид, субъект, личность, индивидуальность в определении и познании человека / В. А. Петровский // Мир психологии. – 2007. – №1 (49). – С. 13 – 30.
10. Рефлексивный подход к психологическому обеспечению образования : [Сб. статей] / Под ред. А. В. Карпова, И. Н. Семенова, В. К. Солондаева. – М.-Ярославль : РПО – ИРПТиГО, 2004. – 240 с.
11. Семенов И. Н. Философия гуманизации образования и рефлексивность диалога / И. Н. Семенов // Рефлексивные процессы и управление. – 2001. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <(hppt: //www.reflexion.ru)>
12. Семенова И. Н. Конвенционально-ролевая рефлексия как механизм проявления автологичности методов обучения в процессе педагогического образования студентов : к изучению дисциплины / И. Н. Семенова, Т. А. Кузьмина // Педагогическое образование в России : научный журнал. –2012. – № 2. – С. 150 – 153.
13. Тур Р. Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості / Р. Й. Тур // Управління школою. – Харків, 2004. – № 13. – С. 22 – 24.

14.Щедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия /

Г. П. Щедровицкий. – М. : Наследие ММК, 2005. – 800 с.

Larionova N.

candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of social work, Public institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”

CONDITIONS OF FORMATION OF SUBJECTIVITY FUTURE SOCIAL WORKERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Professional training of future social teachers as an end result involves the formation of readiness for the implementation of socio-appropriate activity that alters the social world of man and the maximum mobilizes every person's potential for solving complex problems, and respond appropriately to changes in society.

Hence, the uniqueness and originality of each individual as an object of social-pedagogical influence, the necessity of its transformation into a subject capable of self-creation and life and creativity, require the formation of subjectivity in the social pedagogue.

This task is complicated by the fact that in the process of professional preparation of future social teacher is a student, that is the object of the system of pedagogical influences. Hence, there is a need for the introduction in educational process of subject-subject interaction in the system of teacher-student based on the redistribution of roles between them.

From our point of view, the offset role of the teacher with leadership, coordinating, directing positions on corrective frees these positions for the student, which corresponds to a large individualization of work of a social pedagogue, which is why he is the Manager and to themselves, as to the subject of labor, and in relation to the individual as the object of social-pedagogical influence.

In justification of the following conditions for the formation of subjectivity future social workers in the process of professional training we believe that one of the signs of subjectivity is the possession of reflection, i.e. the ownership of their future as self-replication implies the existence of self-image. Accordingly, in the process of professional training necessary to boost the pedagogical reflection of student learning purposeful, meaningful use of reflexive mechanisms.

Conclusions. Terms of subjectivity formation of future social workers in the training are:

- implementation of the educational process subject-subject interaction between teacher and student, active student mastery of guiding, coordinating, directing roles that completely meets professional positions in the social and educational cooperation;
- Accelerating pedagogical reflection student learning its purposeful, conscious use of reflexive mechanisms.